

דורות גלובקה ורגינה מילהויזר

מבוא

אלימות מינית ומגדרית בשואה: על החשיבות של כתיבת ההיסטוריה הזאת היום*

הורתו של גיליון זה בסתיו 2021, חודשים אחדים לפני פלישתה הנרחבת של רוסיה לאוקראינה ושנתיים לפני המתקפה של חמאס על ישראל ותחילתה של המלחמה בעזה ב-7 באוקטובר 2023. כשהגינו אז את הרעיון להוציא גיליון מיוחד על אלימות מינית ומגדרית בשואה, לא ידענו שעד מהרה תשוב האלימות המינית והמגדרית להיות נושא בולט מאין כמוהו ומושא למחלוקת פוליטית. לא ידענו גם שהיגדים שונים על מלחמת העולם השנייה והשואה, ובייחוד על אלימות מינית בשנים ההן, ישמשו בסכסוכים האלה כדי לטעון טענות על ההווה, לעיתים בהתבסס על הנחות פשטניות ובלי להתחשב בעובדות היסטוריות.

הפיכתה של אלימות מינית ומגדרית לכלי למסירת נרטיבים של מלחמה ורצח עם שמשרטים אינטרסים מסוימים אינה תופעה חדשה. כפי שציינה אליזבת היינמן, "ייצוגים של אלימות מינית במלחמה אינם נוצרים סתם כך לאחר מעשה: פעמים רבות הם חלק מהסכסוך עצמו".¹ תיאורים של אלימות מינית משמשים להבנות את הצדדים הניצים כדיכוטומיות פוליטיות – "אנחנו לעומת הם", "טוב לעומת רע" או "מתורבת לעומת ברברי" – ולחזק אותן. אילו מערכים של פושעים וקורבנות מובלטים, ואילו נעלמים מן העין? הנרטיבים של איזה צד מועצמים, וקולו של איזה צד מושקף? התשובה לשאלות אלו תלויה במידה רבה בתפיסות הפוליטיות והחברתיות של אותו סכסוך ושל הגורמים התורמים לו.²

במסגורים דומיננטיים אלו נעלמים במידה רבה הקורבנות הממשיים; כך גם הפושעים האמיתיים. הדינמיקה המצבית של הפעולות הפיזיות הממשיות מעומעמת; כך גם הזיקות הסבוכות בין נורמות מגדריות, תפיסות קבוצתיות, יחסי כוח ותגובות גופניות ונפשיות, ובכלל זה תגובות אלימות ומיניות. נעשה קשה לדבר על חוויות שסוּטות מהנרטיב המרכזי, כגון אלימות מינית בקבוצת ה"אנחנו", שבררך כלל מתגברות בזמנים של סכסוך, או על

* המבוא המלא ראה אור בתוך: "Gender-Based and Sexual Violence during the Holocaust," *The Journal of Holocaust Research* 38, 3–4 (2024), pp. 173–180.

¹ Elizabeth D. Heineman, "Introduction," in: Elizabeth D. Heineman (ed.), *Sexual Violence in Conflict Zones: From the Ancient World to the Era of Human Rights*, Philadelphia: Pennsylvania University Press (2011), pp. 1–21, here on p. 19.

² V. Geetha, *Undoing Impunity: Speech after Sexual Violence* (Zubaan series on: למשל: sexual violence and impunity in South Asia), New Delhi: Zubaan (2016).

צורות שונות של סחר חליפין מיני ומין תועלתני. אפילו כששורדים נשאלים על החוויות שלהם בריאיון לעיתון או במסגרת מחקר, או מתושאלים בחקירה צבאית או בבית דין בין-לאומי, הם מרגישים לעיתים קרובות שעליהם לציית לתסריטים מקובלים בחברה, ולכן חוויותיהם מצומצמות לדפוסים פוליטיים מוכרים.³ המציאות של אלימות מינית והתוצאות האישיות, החברתיות והפוליטיות העמוקות שלה נתקלות בהתעלמות, מסולפות, ופעמים רבות מטושטשות ככונה.⁴ יתר על כן, ייתכן שבזמן מסוים יהיה דיון ציבורי על אירועים מסוימים ועל המשמעויות של תקריות ספציפיות, אבל אחר כך הם ייעלמו מתודעת הציבור (ולעיתים אף מהמחקר). פרטים מסוימים או קבוצות מסוימות אולי יזכו בסמכות לדבר ולהגדיר את תנאי הדיון, אבל אחרים יושחקו במישרין או בעקיפין.

דפוסים אלו של גילוי וכיסוי רווחים גם בחקר השואה. למשל, עד לא מזמן יחסית רווחה ההנחה שאלימות מינית בשואה היא טאבו. ואולם בחינה מדוקדקת יותר של עדויות היסטוריות מפריכה טענה זו. כדי להסב את תשומת הלב לפשעים המחרידים נגד יהודים ולבקש תמיכה צבאית לוקטו ופורסמו עוד במהלך מלחמת העולם השנייה והשואה סיפורים על מעשי אונס ועינוי מיני שביצעו חיילים גרמנים ומשתפי פעולה. דוגמה אחת היא "הספר השחור של יהדות פולין", שפרסמה קבוצת יהודים פולנים גולים בארצות הברית בדצמבר 1943. הפרסום כלל מספר רב של עדויות ראייה שתיארו את פשעי הנאצים, ובכלל זה עינוי מיני, אונס ושעבוד מיני. העורכים ביקשו לתעד את גודל הזוועות כדי להסב את תשומת הלב הבין-לאומית לרדיפה חסרת הרחמים של יהודי פולין, להוקיע את אכזריות הפושעים ולקרוא להתערבות צבאית של בעלות הברית.⁵

הם הסתמכו על דפוסים מוכרים, שכן הוכח זה מכבר שעדויות על אלימות מינית ותיאורי גופן המעונה של נשים מועילים במיוחד להשגת תמיכה חברתית, פוליטית וצבאית. נרטיבים כאלה מסמלים בדרך רבת-עוצמה את הפחד מפולשים ונותנים ביטוי לסכנה של התפוררות הקהילה והרס הסדר החברתי. כדי ליצור תחושת דחיפות ולהפיג

³ Hyunah Yang, "Finding the 'Map of Memory': Testimony of the Japanese Military Sexual Slavery Survivors," *Positions: East Asia Cultures Critique* 16 (1) (2008), pp. 79–107.

⁴ על סילוף ייצוגה של אלימות זו ועל ההיסטוריה של הביקורת הפמיניסטית על מושג האלימות המינית כנשק במלחמה ראו למשל: Doris E. Buss, "Rethinking 'Rape as a Weapon of War,'" *Feminist Legal Studies* 17, 2 (2009), pp. 145–163; Maria Eriksson Baaz and Maria Stern, *Sexual Violence as a Weapon of War? Perceptions, Prescriptions, Problems in the Congo and Beyond*, London: Zed Books (2013); Regina Mühlhäuser, "Reframing Sexual Violence as a Weapon and Strategy of War: The Case of the German Wehrmacht during the War and Genocide in the Soviet Union, 1941–1944," *Journal of the History of Sexuality* 26, 3 (2017), pp. 366–401.

⁵ Jacob Apenszlak, Jacob Kenner, Isaac Lewin, and Moses Polakiewicz (eds.), *The Black Book of Polish Jewry: An Account of the Martyrdom of Polish Jewry under the Nazi Occupation*, New York: The American Federation for Polish Jews (1943), pp. 25–29.

את הספקות אשר להכרח להתערב התמקדו התיאורים של מעשי האלימות המינית ב"ספר השחור של יהדות פולין" בתרחישים שבהם הקורבנות היו צעירות מאוד או כאלה שבהם לוותה האלימות המינית באכזריות יתרה. בזמן רצח העם הייתה טקטיקה זו משכנעת, ואולי אף מובנת, אבל היה לה מחיר: בסופו של דבר, בגלל הייצוגים האלה נעשה מגוון סוגי האלימות המינית גלוי לעין אף פחות, וצורות הפגיעה המרובות שמהן סבלו הקורבנות היטשטשו. יתר על כן, האופן שבו עיצבו ייצוגים אלו את המרחבים שבהם יכלו הניצולות והניצולים לספר את סיפוריהם קבע אילו דברים אין להעלות על דל השפתיים וכפה משטר של שתירה.

נרטיבים פטריארכליים הטרונומטיביים של אשמה מינית נשית, שהטילו על ילדות ועל נשים את האחריות להגן על תומתן, צמצמו אף יותר את יכולתן של הקורבנות לתת ביטוי מילולי לחוויות של פגיעה מינית. דוגמה אחת היא השיר שכתב הלל בבלי בהתבסס על הסיפור הבדיוני על תשעים ושלוש תלמידות בית יעקב שבחרו להתאבד ובלבד שלא ייאנסו בידי הנאצים. בזמן המלחמה ומייד לאחריה הייתה תפוצתו של השיר רחבה.⁶ לסוג זה של נרטיבים אולי לא הייתה השפעה ישירה על קורבנות האלימות המינית, אבל הם ביטאו גישות חברתיות וציפיות מגדריות רווחות. ככאלה, הם השפיעו על האקלים החברתי שבו החלו ניצולות השואה לדבר על חוויותיהן, להבין אותן ולפרש אותן.

מייד לאחר המלחמה הרגישו שורדות רבות צורך להתמודד עם הטראומה ולעבד את החוויות שלהן. מקצתן חשפו מידע על אלימות מינית, אבל אזכורי האלימות היו בדרך כלל קצרים וענייניים. לעיתים תיארו העדות אונס בלשון נקייה, למשל במילים "נשים נשדדו".⁷ ואולם הזדמנויות ראשוניות אלו לדון בחוויות של אלימות מינית נחסמו בפניהן באמצע שנות החמישים, בין השאר עקב הדבקות סטיגמות לשורדות וביושן. כפי שציינה נעמה שי"ק, בני אותן זמן, ובכלל זה שורדות אחרות, האשימו נשים באי־מוסריות ו"בשימוש במיניות ובזנות כדי לשרוד".⁸ באירופה שלאחר המלחמה, ואחר כך בישראל ובארצות הברית, ביצרו את הסדר הפטריארכלי מתוך רצון עז לנרמל את המדינה ולהקנות לה שוב מאפיינים גבריים, והתנהגות מינית נשית מכובדת נעשתה סמן של חברה "מתורבתת" מתפקדת.

⁶ Sara R. Horowitz, "The Gender of Good and Evil: The Women and Holocaust Memory," in: J. Petropolous and J.K. Roth (eds.), *Grey Zones: Ambiguity and Compromise in the Holocaust and Its Aftermath*, New York: Berghahn Books (2005), pp. 165–178

⁷ Natalia Aleksion, "Holocaust Testimonies in Eastern Europe in the Immediate Postwar Period," in: K. Bohus, A. Grossmann, W. Hanak, and M. Wenzel (eds.), *Our Courage: Jews in Europe 1945–48*, Berlin: De Gruyter (2020), pp. 28–43

⁸ Na'ama Shik, "Description and Silence: Sexual Abuse in Early and Later Testimonies of Survivors and the Emergence of the Israeli Narrative," *Holocaust Studies* 27, 4 (2021), pp. 481–494, here p. 486

קווי תיחום מוסריים ופוליטיים אלו הביאו גם לתוצאה מנוגדת: סקסואליזציה נרחבת של ייצוגי האלימות הנאצית נגד נשים בתוצרי תרבות פופולריים שנוצרו לאחר המלחמה, כמו מגזינים לגברים (Men's Adventure Magazines) או סדרת ספרי הסטלאג. תיאורים גרפיים בוטים של ניצול מיני של נשים חסרות ישע הציגו את הפושעים הנאצים כהתגלמות הברבריות: יצורים לא־אנושיים מנוונים וחסרי מוסר. כפי שהראתה פסקל בוס, הפשטנות הגסה הזאת אפשרה לקהל הקוראים להרגיש שהם בני אדם הגונים ומוסריים ולהימנע מההרגשה שהם אשמים בצרכנות מציצנית.⁹

כפי שמוכיחים המשפטים שנערכו לאחר המלחמה, גם פושעים גרמנים השתמשו בנרטיבים של אלימות מינית, או ליתר דיוק בנרטיבים על היעדרה לכאורה, ובעונשים החמורים שהוטלו במקרים מבודדים, כדי לשכנע את העולם שהם היו אנשים מכובדים שפעלו בהתאם לאתוס הצבאי ולא הפרו את הציוויים הבסיסיים של הציוויליזציה המודרנית. בעדותו במשפטי נירנברג בחר אריך פון מנשטיין (von Manstein), לשעבר המפקד העליון של צבא גרמניה, לספר את סיפורם של שניים מפקודיו, שנגזר עליהם גזר דין מוות בגין אונס של אישה רוסייה.¹⁰ בזמן המלחמה גברים גרמנים אולי תפסו אלימות מינית כביטוי של כוח גברי, ואפילו של כבוד גברי, אך נרטיבים גרמניים שנוצרו לאחר המלחמה תיארו חיילים שאנסו כפרטים עבריינים שהמיטו קלון על הצבא. עדויות על אלימות מינית נעשו אפוא אמצעי רבי־עוצמה לעיצוב הבחנות בין כבוד גברי לקלון ובין מכובדות צבאית ולאומית לברבריות.¹¹

הקושי לפרוץ את התפיסות החברתיות המושרשות האלה של אלימות מינית ניכר בזמן הרב שעבר עד שיכלו השורדות לבטא את חוויותיהן. בשנות השמונים, כשהחלו אחדות מהן לדבר בזהירות על שעבר עליהן, הן נעשו חלק מהערכה חברתית מחודשת רחבה יותר של צורת אלימות זו: בראשית שנות השישים החל הרעיון שאונס הוא "אמצעי להשלטת פחד" ו"כלי מלחמה" להיכנס לאוצר המילים של זכויות אדם, שחרור האישה ותנועות

⁹ Pascale Bos, "'Pulping' the Holocaust: The Shape of Early American Holocaust Memory and its Global Reach," in: Alice Balestrino (ed.), *Past (Im)Perfect Continuous: Trans-Cultural Articulations of Postmemory of WWII*, Rome: Sapienza Università Editrice (2021), pp. 167–184.

¹⁰ *Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal*, vol. 20: November 14, 1945–October 1, 1946, Nuremberg (1947), p. 665 מעולם לא חקר פרשה זו איננו יודעים אם מדובר בסיפור אמיתי או בכדיה. בירג'יט בק הראתה, על כל פנים, שהטלת עונש מוות על חיילי ורמכט שאנסו הייתה דבר חריג. ראו: Birgit Beck, "Sexual Violence and Its Prosecution by Courts Martial of the Wehrmacht," in: Roger Chickering, Stig Förster, and Bernd Greiner (eds.), *A World at Total War: Global Conflict and the Politics of Destruction, 1937–1945*, Cambridge: Cambridge University Press (2005), pp. 317–331.

¹¹ Regina Mühlhäuser, "A Question of Honor: Some Remarks on the Sexual Habits of German Soldiers during World War II," in: W. Bialas and L. Fritze (eds.), *Nazi Ideology and Ethics*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing (2014), pp. 149–174.

השלום. התפתחויות אלו השפיעו גם על הכנס פורץ הדרך "נשים שורדות: השואה", שארגנו בשנת 1983 ג'ואן רינגלהיים ואסתר כץ. בכנס זה הזכירו שורדות אחדות אירועים של אלימות מינית, אבל רק כבדרך אגב ובלי להרבות בפרטים. רק באמצע שנות התשעים, לאחר המלחמות ורצח העם ביוגוסלביה לשעבר וברואנדה ובשכנותיה, התרחבו הפעילות הפוליטית הפמיניסטית והמחקר הפמיניסטי על אלימות מינית באזורי עימות. הסוגיה אף זכתה להכרה רחבה יותר, אם כי במידה רבה במסגרת ההבנה הצרה של אונס כ"נשק של מלחמה ורצח עם".¹² מאז התרבו הפרסומים בנושא זה עשרות מונים; כך גם הדיונים והמחלוקות בעניין הממצאים האיכותיים והכמותיים והמסגרות המסבירות של מחקר זה.¹³

אף שהידע בנושא התרחב מאוד, ההבנה של עדויות על אלימות מינית בשואה עדיין מעמידה לפנינו אתגרים ספציפיים. מצד אחד, חוקרים מתאמצים לזהות ולפרש את הפערים בתעודות ההיסטוריות ולפענח את הרמזים הטמונים בטאבואים חברתיים. מצד שני, הם מנסים להסביר את המורכבות של נרטיבים ישירים לכאורה, או להפך – לפרק לגורמים את השכבות הנסתרות של נרטיבים הנוטים לייפות או להפריז. התוצאות של מחקר רב־שכבתי כזה שופכות אור על הסכנות שבצמצום אלימות מינית בזמן השואה למסגרות פרשניות פשטניות. כפי שמראים המאמרים של גיליין מיוחד זה, עם הפושעים שנקטו אלימות מינית נמנו חיילים גרמנים, אנשי ס"ס, אזרחים גרמנים ומשתפי פעולה, אבל גם לוחמי מחתרת, מצילים, חברי קבוצות נרדפות וחיילים משחררים. ולא זו בלבד, אלא שאלימות מינית לבשה צורות שונות, בהן אונס, שעבוד מיני, עינוי מיני, ניצול מיני והשפלה בעלת מאפיינים מיניים. מקצת המעשים האלה כוונו נגד האויב, אבל היו שכוונו נגד חברי קבוצתו של הפושע, נגד נתיניהן של בעלות ברית או נגד יחידים שקיבלו הגנה צבאית או אזרחית.

רוב הקורבנות היו נשים ונערות מכל מיני לאומים והשתייכויות דתיות, אבל צורות שונות של אלימות מינית ננקטו גם נגד נערים וגברים, וכפי שהראו מחקרים שנעשו לאחרונה גם נגד בני אדם ממגדרים לא־קונפורמיים.¹⁴ גוף המחקר ההולך וגדל על מערכים

¹² הפקת ידע בתחום של אלימות מינית בעימותים צבאיים מאז שנות התשעים של המאה העשרים נידונה בכמה מאמרים באסופה Gaby Zipfel, Regina Mühlhäuser, and Kirsten Campbell (eds.), *In Plain Sight: Sexual Violence in Armed Conflict*, New Delhi: Zubaan (2019).

¹³ ביבליוגרפיה נבחרת בנושא "Sexual Violence in Armed Conflict" כוללת כיום כ-2,800 כותרים באנגלית ובגרמנית, ובהם 180 כותרים על אלימות מינית בזמן השואה ומלחמתה של גרמניה באירופה, 250 כותרים על "נשות ניהומים" של צבא יפן ו-160 כותרים על אלימות מינית של בעלות הברית באסיה ובאירופה בזמן מלחמת העולם השנייה. ראו: <https://warandgender.net/bibliography/> (מרץ 2024).

¹⁴ על אלימות מינית נגד גברים ראו למשל: Dagmar Herzog, "Sexual Violence Against Men: Torture at Flossenbürg," in: Carol Rittner and John K. Roth (eds.), *Rape: Weapon of War and Genocide*, St. Paul: Paragon House (2012), pp. 29–44; Dorota Glowacka, "Sexual Violence Against Heterosexual Men during the Holocaust: A Genealogy of (Not-so-Silent) Silence," *German History* 3 (2020), pp. 78–99; Tommy J. Curry, "Thinking through the Silence: Theorizing the Rape of Jewish Males during the

מגדריים שונים של אלימות מינית בזמן השואה מראה שמשמעותה של צורת אלימות זו תלויה בשאלה אם היא מופנית נגד נשים, גברים או פרטים אי-בינאריים. השאלה אם מעשים מסוימים נתפסו מיניים תלויה גם בהשקפות מסוימות על גופים ממוגדרים.¹⁵ למשל, במחנות הריכוז וההשמדה נכפה על כל האסירים להתפשט, אבל לעירום הכפוי היו מובנים שונים. לדוגמה, כשנכפה על אישה לפשוט את חולצתה נתפס הדבר בדרך כלל כמעשה בעל אופי מיני, אך כשנכפה על גבר לעשות זאת, לא נתפס הדבר באותו אופן.

אלימות מינית הייתה נפוצה מאוד בשואה. מחברי המאמרים של גיליון מיוחד זה דנים בה במסגרת מנעד רחב של צורות פעלונות יוזמת ופגיעות ומפנים את תשומת הלב לצורות של פגיעה מינית שאולי אינן ניכרות בבירור בנרטיבים סטנדרטיים ובתפיסות המגדריות המקובלות בחברה. הם שואלים שאלות על מגוון ביטויים של מיניות ושל יחסי כוח מגדריים בקשרי הגומלין שבין קורבנות, פושעים ועומדים מן הצד, כלומר בקרב שחקנים היסטוריים שהשתייכו למערכים רבים של חוסר יציבות וכפייה, של כוח ושל התנגדות לכוח. הם בוחנים את האופנים שבהם התקבל הידע על אלימות מינית בעשורים שלאחר המלחמה בהקשרים תרבותיים שונים וחוקרים את הגורמים שעיצבו את הפרשנויות השונות, ולעיתים הסותרות. הם מראים שאף על פי שחקר הנושא הזה חיוני מאין כמוהו, כדי לעשות זאת עלינו להידרש לשאלות מתודולוגיות, אתיות ופוליטיות מורכבות ובתוך כך לבחון בקפידה את מערכת האמונות שלנו ואת אופני הידיעה שלנו.

אנחנו פותחות גיליון מיוחד זה בשיחה שבה שישה חוקרים וחוקרות ממששים את הדופק של הדיונים העכשוויים על מגדר, מיניות ואלימות מינית בשואה. ששת החוקרים – יואנה אוסטרובסקה, אטינה גרוסמן, אנה הייקובה, זואי וקסמן, קני פרייס וביוון קרונדורפר – מעיינים בתנאים החומריים ובקואורדינטות הגיאוגרפיות והאידיאולוגיות שבהם ערכו את מחקריהם ומתארים את הרעיונות ואת הזרמים המחקריים שסייעו להם לפתח את צורות ההבנה המסוימות שלהם. הם בוחנים את האתגרים ואת המכשולים שעימם התמודדו כשהפיקו ידע בשלבים שונים של עבודתם ומראים איך הנחות מושרשות בדבר מגדר ומיניות משפיעות על שאלות מחקר, על שיטות מחקר ועל הדרכים שבהן ממצאיהם מפורשים, מוצגים ומתקבלים.

Holocaust through Survivor Testimonies,” *Holocaust Studies* 27, 4 (2021), pp. 447–472. Laurie Marhoefer, “Lesbianism, Transvestitism, and the Nazi State: A Microhistory of a Gestapo Investigation, 1939–1943,” *The American Historical Review* 121, 4 (2016), pp. 1167–1195; Anna Hájková, “Between Love and Coercion: Queer Desire, Sexual Barter and the Holocaust,” *German History* 39, 1 (2021), pp. 112–133; Xavier Nunn, “Trans Liminality and the Nazi State,” *Past & Present* 260, 1 (2023), pp. 123–157.

Kirsten Campbell, *The Justice of Humans: Subject, Society and Sexual Violence in International Criminal Justice*, Cambridge: Cambridge University Press (2022), pp. 272–275.

במאמר הראשון קרלי סניידר מנתחת חומרים מאת ג'ואן רינגלהיים שלא פורסמו ומראה שהבנה של אלימות מינית מושפעת מהקשרים היסטוריים וויכוחים פוליטיים בני הזמן. בתחילת שנות השמונים החלה רינגלהיים ליצור מרחבים לדיון באלימות מינית ובמיניות לא-הטרונורמטיבית בזמן השואה. בעת היא נמתחה עליה ביקורת קשה, גם מצד כמה שורדות. עם זאת, למרות התנגדויות פוליטיות ומוסדיות, רינגלהיים ופעילות פמיניסטיות אחרות טענו שסוגיות אלו היו חלק ממצייאות חיהן של נשים בזמן השואה. הן סברו שיש להידרש לסוגיות אלו בלי להתחשב בשיקולים מוסריים ופוליטיים. בדרך זו, מסכמת סניידר, הן התחילו להרחיב בהדרגה את הגבולות של מה שאפשר לחשוב עליו, לדבר עליו ולדון בו, וסללו את הדרך לידע ולמחקר הנוכחיים בנושא.

המאמר של ויליאם ג'ונס נדרש לדיונים האקדמיים הנמשכים בעניין הסוגיות הקשות של אלימות, פעלנות יוזמת והסכמה. המאמר מנתח יותר מארבעים נרטיבים של שורדים ומתאר חוויות של מי שכוננו "פּיפּל", נערים וגברים צעירים במחנות ריכוז שאסירים מבוגרים מהם ובעלי פריווילגיות רבות יותר אילצו אותם לקיים עימם יחסי מין. עשרות שנים סברו ש"פיפלים" השתתפו באופן פעיל במפגשים חד-מיניים ולעיתים קרובות תיארו אותם כמשרתים מיניים אכזריים של קאפו או של זקן-בלוק. אין פלא אפוא שבגלל תיאורים הומופוביים מוסווים אלו התקשו גברים ששרדו לדבר על חוויותיהם. המאמר מציע את המושג "יחסי מין נצלניים" ומגדיר אותם יחסים אלימים שלא בהסכמה, המתאפיינים בניצול חוזר ונשנה או מתמשך. המאמר מדגיש שיש לראות ביחסים אלו "עבודת מינית" ולא "סחר חליפין מיני".

הקושי להבין את המערכים השונים של אלימות מינית אינו נוגע רק לחוויות במחנות, אלא גם להקשר הרחב יותר של מלחמה, רצח עם ושחרור. במאמר הבא בגיליון יוסטינה מטקובסקה מפנה את תשומת הלב לאלימות נגד נשים ונערות בנות רומה, שהחריפה לדעתה בשל דפוסים מושרשים של אקזוטיזציה וסקסואליזציה של בנות רומה באירופה. מטקובסקה מתבססת על ראיונות היסטוריה שבעל פה כדי להראות שלא רק חיילי ורמכט גרמנים, אנשי ס"ס ומשפתי פעולה אוקראינים אנסו נשים ונערות בנות רומה בפולין; בזמן השחרור אנסו אותן גם חיילים סובייטים. לדברי השורדות, האלימות המינית של החיילים הסובייטים הייתה נרחבת ואכזרית במיוחד. לסיכום טוענת מטקובסקה שייכתן שהאזכור המודגש יחסית של החיילים הסובייטים נבע מההקשרים שבהם התקיימו הראיונות: השורדות תחקרו לאחר תום המלחמה הקרה, כשהכיבוש הסובייטי עדיין היה טרי בזיכרוןן של רבות ממי שהושפעו ממנו. המעשים הנפשעים שעשו הגרמנים, לעומת זאת, כבר החלו להיעשות נחלת העבר.

הפושעים הנאצים הרבו להשתמש בצילום ככלי ללכידת ההשפלה והניצול המיניים של קורבנותיהם. במאמר האחרון של גיליון מיוחד זה אליסה מיילנדר מכנה את תצלומי החטף האלה, שמקצתם היו תיאורים לא-מזויקים לכאורה של פלרטוט ושעשוע, תצלומי שלל.

היא מתבססת על דימויים שצולמו בהקשרים שונים במלחמת העולם השנייה באירופה כדי לבחון את הדרכים שבהן חיילים גרמנים כבשו חזותית ופיזית וניכסו באמצעות צילום נשים ונערות מקומיות. לדברי מיילנדר, בדימויים אלו – שכוחו של המבט הגברי הוטמע בהם – אין רק ייצוג או תיעוד גרידא של סצנות מיניות מפורשות או אלימות: הם אף חושפים את החיבור המטריד בין אסתטיקה, תשוקה ועונג מיני ופותרים צוהר לתצורות התרבותיות והרגשיות שעיצבו את הדינמיקה של הכיבוש.

יחד, המאמרים בגיליון מיוחד זה מקיפים טווח רחב, אם כי בהחלט לא ממצה, של תופעות שנחשבות היום צורות שונות של אלימות מגדרית ומינית. המחברים והמחברות עומדים על המורכבות והרבגוניות של החוויות הנכללות בקטגוריה זו ועל ריבוי המשמעויות שלהן. כולן מחייבות בחינה מדוקדקת, גישות רבי־ערכיות ומסגרות פרשניות חדשניות. אנחנו מקוות שהעיסוק הציבורי בהיסטוריות קשות אלו וההכרה במורכבותן יגבירו את המודעות לדינמיקה הסבוכה של אלימות מינית ומגדרית באזורי סכסוך, אך יימנעו מהסכנות הטמונות בפשטנות ובאינסטרומנטליזציה, שבגללן חוויות ממשיות של שחקנים היסטוריים נעשות בלתי ניתנות לזיהוי.